

Návrat – a odchod?

Mnoho Židů, tak jako jiné oběti nacismu, snilo již za války o návratu domů, shledání s rodinou a s přáteli. Doufali také v obnovení demokracie a nastolení spravedlnosti. Návrat přeživších však nebýval šťastný. Z rodiny vždy někdo chyběl a ti, kteří se vrátili, dlouhé měsíce prohledávali seznamy přeživších či zemřelých, poslouchali rozhlas se špetkou naděje, že zaslechnou jméno svých příbuzných, nebo je hledali na židovských náboženských obcích. Trpěli také často zdravotními následky, podvýživou, vyčerpáním a často i psychickými důsledky pronásledování. Okolní společnost se o utrpení Židů většinou nezajímala, mnohým odmítli jejich bývalí sousedé vydat uschovaný majetek.

Návrat domů však nebyl ztížen jen praktickými problémy. Přistupoval k nim tlak na národní, kulturní a jazykovou homogenizaci společnosti. Druhá světová válka nebyla jakýmsi krátkým přeryvem v jinak demokratickém vývoji společnosti v českých zemích. Tak jako všude v Evropě se nacionalistické kategorie hluboce vryly do myšlení obyvatel a pro politiky se válka stala argumentem, že ochrana „menšin“ se může národní „většině“ vymstít. Právě v poválečných letech proto došlo k do té doby bezprecedentním nuceným přesunům obyvatelstva a s tím spojeným násilnostem. Další nucené výměny obyvatel byly důsledkem posunů státních hranic – především Německa, Polska a Sovětského svazu.

Židé nebyli v poválečném Československu uznáni za národnostní menšinu a československá vláda otevřeně podporovala vznik židovského státu v Palestině jako nejlepší řešení pro tu část židovského obyvatelstva, která se považovala za součást židovského národa. Od Židů, kteří se nechtěli odstěhovat do Palestiny, se pak očekávalo, že se jazykově a kulturně asimilují. Mnoho přeživších mělo po válce potíže se začleněním do nacionálně radikalizované společnosti, což bylo ještě zdůrazněno přežívajícím antisemitismem a problémy, které doprovázely snahy přeživších domoci se zpět majetku, který byl ukraden německými okupanty.

Mezi přeživšími i lidmi, kteří se vraceli z exilu, však byli i tací, kteří kvůli tlaku na vytvoření národně homogenní společnosti a nucenému vysídlení Němců museli bojovat o základní občanská práva, o přiznání občanství a o právo zůstat v Československu. Šlo o dvě skupiny obyvatel: o Židy, kteří sami, nebo jejich rodiče, udali při posledním sčítání lidu v roce 1930 německou či maďarskou národnost, a o Židy z Podkarpatské (po válce Zakarpatské) Ukrajiny, kteří po přiřazení tohoto území k Sovětskému svazu museli optovat za československé občanství. Oběma skupinám Židů, kteří dohromady tvořili zhruba polovinu židovské komunity v českých zemích, tak hrozilo vystěhování.

Němečtí Židé do „odsunu“?

Nenávist k Němcům byla po válce v českých zemích velmi rozšířená. Protiněmecké nálady, jež byly v českém nacionalismu přítomny i dříve, výrazně posílily po zkušenosti z okupace. Po osvobození mohlo být i jen používání němčiny na veřejnosti nebezpečné. V prvních týdnech a měsících spontánně

vznikaly tábory pro Němce, kteří byli často týráni a v některých případech vyháněni či vražděni. „Divoký odsun“ byl později nahrazen „odsunem“ organizovaným. Celkem byly z Československa nuceně vysídleny tři miliony Němců.

Již v Košickém vládním programu z dubna 1945 a následně i v dekretech prezidenta Edvarda Beneše k otázce občanství (z května a srpna 1945) byla odebrána občanská práva osobám německé a maďarské národnosti. Pouze úřady uznání „antifašisté“ měli být z „odsunu“ vyjmuti. Definice této kategorie byla však velmi nejasná a bylo z ní zřejmé, že „pouhé“ věznění v koncentračním táboře nemusí pro ochranu před nuceným vystěhováním stačit.

Židé, kteří byli před válkou vzděláni v němčině a hlásili se k německé kultuře, se vraceli do velmi odlišného prostředí: nejenže židovské komunity z pohraničí byly rozprášeny, ale německé kulturní prostředí jako takové bylo zničeno. Německy hovořící Židé mohli být na základě svého předválečného přihlášení k německé národnosti zařazeni do „odsunu“. Přestože se tomu mnozí Židé vyhnuli, například díky pomoci Rady židovských náboženských obcí nebo zastání nějaké vlivné osoby, můžeme předpokládat, že několik desítek osob se vysídlení neubránílo. Vysídlování Židů zamezil teprve zvláštní výnos ministerstva vnitřní září 1946, který reagoval na přehnané zprávy v zahraničním tisku o „odsunu“ Židů. Většina ostatních německy mluvících Židů však zemi přesto opustila, protože neznalost češtiny bránila jejich sociální integraci v poválečném Československu. Část z nich se spolu s mnoha uznanými „antifašisty“ raději nechala vysídlit dobrovolně. Podle odhadů žily v roce 1947 v Československu zhruba dva tisíce německy mluvících Židů.

305 – Dekret prezidenta Beneše o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, 2. srpna 1945

„§ 1

(1) Českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabyli státní příslušnosti německé nebo maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství.

(2) Ostatní českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti.

(3) Tento dekret se nevztahuje na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky [...] přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky.

(4) Češi, Slováci a příslušníci slovanských národů, kteří se v této době přihlásili za Němce nebo Maďary, jsouce donucení nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými, neposuzují se podle tohoto dekretu jako Němci nebo Maďari, schválí-li ministerstvo vnitřní osvědčení o národní spolehlivosti, které vydává příslušný okresní národní výbor (okresní správní komise) po přezkoumání skutečností.

§ 2

(1) Osobám, spadajícím pod ustanovení § 1, které prokáží, že zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, zachovává se československé státní občanství. [...]“

Irena Gutfreundová se narodila v roce 1921 v Litoměřicích a pocházela ze „smíšené“ rodiny: měla židovského tatínka a maminku křesťanku. Tatínek zemřel v Osvětimi, Irena přežila pracovní tábor v Lovosicích.

306 – Irena Gutfreundová o zařazení do „odsunu“

„Žít po válce s německou národností[,] to nebylo vůbec jednoduché. Zaprvé jsem měla jít do odsunu s matkou, bratr ne, ale maminka a já ano. To mě tak rozčílilo – měla jsem tenkrát žloutenku – protože jsem naši republiku milovala, byla jsem vychovaná za Masaryka, neprovinila jsem se proti ní a proč jsem měla jít s těmi, kteří nám tak ublížili, kteří nás tak pronásledovali. Tak jsem se tomu bránila a podařilo se mi to odvolat. [...]

Naše maminka uměla česky – dříve to tak bylo v První republice, tady [v Litoměřicích] mluvil každý německy i česky, to bylo úplně normální – a měla známého, tenkrát byl tady český starosta a ten znal naši matku velmi dobře už dlouho a ten to tenkrát prosadil. [...] Tak jsme tu zůstali.“

Židovské muzeum v Praze

307 – Úryvek z dopisu Pavla Eisnera Václavu Černému z 22. srpna 1946

➔ Zcela běžné příběhy? >
Paul (Pavel) Eisner, s. 23

„Cítím, že jsem právě Vám dlužen jedno osobní vysvětlení. Zde je: jsem syn židovských rodičů, jejichž mateřštinou byla němčina. Otec i matka uměli a mluvili česky a zejména otec, jenž to samým poctivectvím dotáhl od velkoobchodníka na agentského proletáře, měl vřelý vztah k nejprostšímu českému lidu; s dětmi však mluvili rodiče německy. Od nejútlejších let mluvily jsme však my děti zároveň česky (chůvy, služky, ‚slečny‘ v tehdejší době životního blahobytu, který pak přestal otcovou existenční katastrofou). Lze proto říci, že byl u mne dán simultánní fakt dvojí mateřštiny. O duchu v rodině svědčí, že jsem byl bez rozmyšlení dán do české obecné školy, to byla r. 1895 mezi pražskými židy ještě velká vzácnost. Item česká střední škola a česká maturita; na ústavu se 700 žáků jsem byl cosi jako češtinářská celebrita. Má němčina byla tehdy plna bohemismů a jiných poklesků. Slavistický tic měl jsem už na střední škole. Po maturitě jsem si řekl, že je slavistů v Praze mnoho, v Německu že jsou jen dva; a že tedy lze v Německu nastoupit jakýsi slovanský apoštolát. Abych měl habilitační entrée, studoval jsem slavistiku na německé univerzitě v Praze u dvou šlechtitných slovanofilů – Trautmanna a Spiny. S habilitačních úmyslů pak sešlo – otcova smrt a má naprostá chudoba mě donutila, abych se chopil chlebařiny v obchodní komoře.

R. 1930 byl při sčítání lidu národnostním kritériem jazyk mateřský. Nedovedu lhát. Zachoval jsem se při sčítání lidu podle sudidla ‚mateřského‘ jazyka. Již r. 1930 to bylo notoricky na újmu – i na úhonu pro člověka, který s Němci nic neměl. A já s nimi do písmene nic neměl. Vždyť jsem i toho německého psaní používal jen ve prospěch české věci a vzdal se – dnes na tom nezáleží – nemalých německých možností beletristických.

Jako jsem jednal kohlhaasovsky¹ r. 1930, tak jsem se zachoval i v květnu 1945. Nemusil jsem opční dekret na sebe vůbec vztažovat – nespádám pod něj. Z pocitu slušnosti podal jsem přec opční žádost. Mohl jsem to vše hravě obejít nebo i ignorovat. Dnes skoro lituji, pokud jsem schopen něčeho litovat. Úskočností manipulačních podlidiček dostal jsem se do Věstníku hl. města Prahy do společnosti nejen německých židů, ale i nacistů. A ježto též mnozí spisovatelé čtou daleko spíše Věstník hl. města Prahy než Pascala, myslí si dnes leckdo, že se na mne může vytahovat. Neboť povrhl jsem i možností panaceální² – komunistickou legitimací. Takže jsem hluboko pod německými komunisty z informací a vnitra, kteří nesvedou tři správné české věty. [...]“

¹ Michael Kohlhaas je povídka německého spisovatele Heinricha von Kleista z roku 1808. Hlavní postava je v ní vystavena bezpráví a zásadově, všemi způsoby usiluje o nastolení spravedlnosti.

² Panacea: v řecké mytologii bohyně vyléčení všech nemocí (zde přeneseně řešení všech obtíží).

RADA ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ V ZEMÍCH ČESKÉ A MORAVSKOSLEZSKÉ

PRAHA V., MAISLOVA 18.

Tit.
Úřad předsednictva vlády,
II. odbor,

Věc: Výplata zaopatřovacích požitků
Židovským pensistům.

P r a h a III.,
Strakova akademie.

Vaše značka

Vaše zpráva ze dne

Číslo jednací

Naše značka
dz/PS

DNE
20.6.1946

1573

Dne 19.6.1946 obrátili jsme se na ministerstvo financí v
této věci:

Někteří státní zaměstnanci židovského vyznání neb židovského původu, kteří se vrátili z nacistických koncentračních táborů, jsou nuceni obracet se na naše sociální instituce s prosbou o pomoc, poněvadž jim nejsou vypláceny jejich odpočivné a zaopatřovací platy. Jsou to osoby, jejichž žádosti o zachování čs. státního občanství nebyly dopředu (bez jejich zavinění) vyřízeny. Jedná se vesměs o dřívější státní úředníky, kteří se hlásili k německé národnosti roku 1930 vyhovující tehdejšímu právnímu předpisům. Poněvadž to jsou židé nebo osoby židovského původu, nepadá na ně ani stín podezření, že by se byli provinili proti českému nebo slovenskému národu. Vždyť se stali sami oběťmi nacistického běsnění.

Tito dřívější státní zaměstnanci jsou v tísnivé ba zoufalé situaci. Byli vždy odkázáni na své služné nebo na pensi, úspor nemají, když někdo snad z nich něco měl tak to dávno před odtransportováním do Terezína spotřeboval. Většinou přišli při své deportaci i o bytová zařízení.

Mezi postiženými se vyskytují osoby světového jména, dobře známí vědci na zahraničních universitách, kteří kdysi přispěli k tomu, aby pověst vědy československé ve světě byla dobrou. Uvádíme na příklad:

Univ.prof.MUDr. Alfred Kohn, Praha II, Ječná 9, histolog světového jména, spoluobjevitel vnitřní sekrece, narozen 1867, nedostává od 1. dubna 1946 pensi;

Univ.prof.JUDr.Egon Weiss, Praha XIX, Alešova 11, spoluautor osnovy nového československého občanského zákona, jenž má již osvědčení o čs. státním občanství, kterému se však přesto nevypíací pense;

Univ.prof.Ph.Dr.Emil Utitz, Praha XVI, Na Václavce 35, narozen 1883, v pensi od 15. března 1939, 30.7.1942 deportován do Terezína, kde zůstal též po osvobození a likvidoval tamní cennou knihovnu. Jest od září 1945 bez prostředků;

Univ.prof.Ph.Dr.Artur Stein, Praha VII, U smaltovny 22, narozen 1871, byl 3 roky v Terezíně a jest bez pense;

Docent Dr.Josef Körner, Roztoky č.568, narozen 1888, středoškolský profesor v.v., jehož manželka a dítě jsou české národnosti. Byl v Terezíně od 2. února 1945, Zemské finanční ředitelství mu odmítlo dne 26.2.1946 další výplatu pense, ač má prozatímní osvědčení ministerstva vnitra o zachování státního občanství.

./.

RADA ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ V ZEMÍCH ČESKÉ A MORAVSKOSLEZSKÉ

PRAHA V., MAISLOVA 18.

dz/Ps

V Praze, dne 20.6.1946

2. list

Prof. Dr. Bedřich Tráner, Brno, Bratislavská 39/II., byl přes rok v koncentračním táboře a jest úplně bez prostředků; pen-
se mu není vyplácena, ačkoliv má prozatímní osvědčení o
státním občanství.

Též z jiných oborů státní služby, zejména z resortů pošt a že-
leznic, se vrátili někteří Židovští pensisté z koncentračních
táborů a nyní nedostávají zaopatřovací platy.

Nepopíráme, že poživatel zaopatřovacích platů má býti
státně spolehlivý čs. státní občan. To se nedostává u bývalých
čs. Němců a Maďarů, kteří svou zradou přispěli k rozbití Českoslo-
venského státu a mají nyní být odsunuti. Ale Židé nebo osoby Židov-
ského původu do této kategorie nepatří a odsunuti nebudou. Mají
zde po životě plněm práce a po návratu z koncentračního tábora
připadat na obtíž Židovské sociální péči? Vždyť jejich zaopatřova-
cí požitky není darem, nýbrž část odměny za práci, která je splatná
ve stáří. A nepříteli za okupace tyto osoby nesloužily, vždyť byly
15. března 1939 odstraněny ze svého místa. Vydělaly své zaopatřovací
požitky vesměs za prvé republiky v letech 1918 až 1939.

Žádáme proto, aby těmto osobám byly zaopatřovací a od-
poživné platy vypláceny alespoň zálohově až do rozhodnutí o jejich
žádostech o zachování čs. státního občanství. Jedná se o nepatrný
okruh osob, které nacistickou persekucí přežily, takže fiskální
úspora jest mnohem menší než škoda vznikající tím, že není dodržo-
vána všeobecně uznaná zásada o zachování poctivě nabytých práv.

Jelikož někteří z postižených trpí přímo hladem, žádáme
jejich jménem, aby v této věci byla sjednána náprava co nejrychleji.

Dovolujeme si Vás o tomto svém podání na ministerstvo
financí uvědomiti s prosbou, abyste v mezích své působnosti byli
nápomocni při příznivém vyřízení této věci.

Rada židovských náboženských obcí
v zemích České a Moravskoslezské.

M. H. H.

ÚŘAD PŘEDSEDNICTVA VLÁDY	
Došlo	28. VI. 1946
Přílohy	26281 č. 18942
406	22.7.1946

24. 7. 1946

*Inter. co. osv. a
všechny byly "osvíceny"*

Optanti

Na konci druhé světové války musela československá vláda souhlasit s předáním Podkarpatské Ukrajiny Sovětskému svazu. Podle mezistátní smlouvy se Sovětským svazem mohli lidé, kteří se před válkou přihlásili k československé národnosti „optovat“ (tj. zvolit si) pro československé občanství a vystěhovat se do Československa. Na Podkarpatské Ukrajině podle sčítání z roku 1930 žilo na sto tisíc Židů (cca 14 % obyvatel): velká část z nich byla velmi pobožná a zpravidla též chudá. Většina přeživších holocaustu se obávala přičlenění k Sovětskému svazu a chtěla se vystěhovat do Československa.

Z nařízení úřadů však nebylo zřejmé, zda se možnost optovat vztahuje i na lidi z židovských rodin. Většina podkarpatoruských Židů se totiž před válkou hlásila k židovské národnosti. I když si československé úřady byly jistě vědomy velkého utrpení a ztrát na životech, posuzování práva na československé občanství bylo ponecháno na blahovůli či zlovůli řadových úředníků na všech úrovních státní správy. Mnozí z optantů sice získali československé občanství díky své aktivní účasti na bojích v rámci Svobodovy zahraniční armády. Přesto však hrozba „repatriace“ řadu z nich dohnala k dalšímu útěku, především do tzv. displaced persons camps (tábory pro osoby bez domova, zkráceně DP camps) v americké okupační zóně v Německu. Jejich počet v táborech narůstal natolik, že se jejich osudem při návštěvě Prahy v lednu 1946 zabývala i anglo-americká vyšetřovací komise.

V roce 1947 tak v Československu zůstávalo asi 8 tisíc „optantů“. Kromě Prahy se usazovali zejména ve vyprázdněném pohraničí, odkud byli nuceně vysídleni Němci. Pomáhali tak oživovat tamější židovské komunity, které byly po Mnichovské dohodě rozprášeny a z nichž se do svých původních domovů vrátilo jen minimum přeživších. I když se mnoho z nich později, zejména po nástupu komunistické režimu, vystěhovalo, významným způsobem ovlivnili a dodnes ovlivňují charakter židovských náboženských obcí v českých zemích. Zatímco místní Židé byli většinou liberální a poměrně sekularizovaní, přinášeli s sebou „optanti“ hlubší vztah k náboženství a k dodržování ortodoxních náboženských předpisů.

309 – Zápis o výsledku vyšetřující komise anglo-americké, 13. ledna 1946

„Zápis o výsledku vyšetřující komise anglo-americké
13/1.1946 10.30 h. dop.

[...]

[Předseda:] Táže se předně[,] co znamená u memoranda poznámka, že ČSR jest společným státem Čechů a Slováků, zda to snad znamená[,] že by zde židé nemohli žít?

Frischer: Nikoliv, může prokázati[,] že židé zde mají ekonomické možnosti zůstat zde, že těžkosti ovšem mají lidé neovládající jazyk. Asimilovaní zde možnost budou mít žít[,] což také inž. Fuchs potvrzuje.

[...]

Předseda: Vysvětluje, že myslí[,] že likvidace campů v Německu jest dle názoru komise problém nejnalehavější s ohledem na špatné podmínky v táborech.

Wehle: Poukazuje na to, že přes nalehavost situace v kampech má situaci v Polsku za horší[,] protože tam židé jsou ohroženi, kdežto židé v kampech v Německu nikoliv.

Předseda[:] myslí, že předně by měli býti odvezení židé z Německa[,] a to tak rychle[,] jak jen možno.

 [Holocaust a lidské chování >](#)
[Československá exilová vláda v Londýně](#)
[a holocaust > Arnošt Frischer, s. 401](#)

310 – Koncept dopisu předsedy Rady židovských náboženských obcí Arnošta Frischera ministru zahraničí Janu Masarykovi ve věci židovských optantů z Podkarpatské Ukrajiny, 18. září 1946

Archiv bezpečnostních složek

 [Holocaust a lidské chování >](#)
[Československá exilová vláda v Londýně](#)
[a holocaust > Arnošt Frischer, s. 401](#)

Jak ing. Frischer, tak Wehle poukazují na to, že židé v Polsku jsou stále ohroženi[,] a proto prchají a plní tábory. [Představují] pro nás zde problém[,] od měsíce září jich u nás prošlo asi 15 až 20.000 lidí. Máme stále určitý počet průchozích v táborech[,] kromě toho zde zůstává také určitý počet, a pokud mají papíry v pořádku[,] nedělá jim čsl. vláda obtíže. Odhadují[,] že asi 500 polských židů žijí v hotelích. Staráme se o příchozí, situace lidí ve zdejších táborech jest také velmi obtížná.

[...]

Ing. Frischer: Vypovídá, že situace polských uprchlíků jest ztížena tím, že jim můžeme poskytnouti jen nejnutnější pomoc, nemáme k dispozici prostředků, schází nám obzvláště šaty a poživatiny.

Ing. Wehle informuje předsedu o tom, že máme 2 tábory, a sice v Hradci Královém a v Hloubětíně, v nichž se zdržuje stále na 500 průchozích uprchlíků. Předseda táže se, jaký je stav průchozích

Ing. Frischer myslí, že není špatný, naproti tomu

Jizchak Steiner poukazuje na to, že stav jest mizerný, lidé jsou špatně šatceni, obzvláště děti jsou často nemocné a stav lidí jest zhoršen chováním poských celních orgánů, které odnímají lidem šaty a někdy i jídlo[,] které vzali s sebou, my sami můžeme vypomahati jen nepatrně stravou.

[...]

Předseda by rád věděl, zda tyto lidé [tj. optanti z Podkarpatské Ukrajiny] zde v ČSR mohou čekat do vyklizení táborů v Německu.

Dr. Gordon vysvětluje, že se sice včlenili do pracovního procesu[,] ale že jejich státoprávní postavení není vyjasněné.

Ing. Frischer vysvětluje ujednání československo-ruské, které připouští opce pro Čechy a Slováky, nemluví však o lidech národnosti židovské[,] ke které se většina židů z PKR [Podkarpatské Rusi] hlásila. Doufá, že toto ujednání nebude vykládáno proti židům. [...]“

Archiv bezpečnostních složek

18./9. 1946

Ing. Fr/BS

Pan

Jan M a s a r y k ,
ministr zahraničních věcíP a ř í ž .

Pane ministře !

Podle informací, které mám, se obávám, že situace židů-optantů ze Zakarpatské Ukrajiny jest opět velmi kritická. Sovětské repatriační orgány naléhají, aby opční žádosti byly s největším urychlením vyřízeny a aby s urychlením byly navraceny na území Zakarpatské Ukrajiny všechny osoby, jejichž opční žádosti nejsou opodstatněny. Dle našeho názoru, který jsme tlumočili ministerstvu vnitra a ministerstvu zahraničních věcí, nevztahuje se smlouva mezi ČSR a SSSR na osoby, které se v rozhodný den t.j. dne 29.6.1945 nezdržovaly na území Zakarpatské Ukrajiny, takže tyto osoby, pokud se nyní nacházejí na území ČSR zůstávají čl. státními občany bez ohledu na to, zda optovaly či neoptovaly. Mimo to jde většinou o osoby, které navštěvovaly české školy a vykazují tudíž znaky české neb slovenské národnosti. Osoby tyto se nechtějí vrátiti na Zakarpatskou Ukrajinu převážně z psychologických důvodů, ježto na tomto území ztratily své rodiny a svůj domov. Mám i za to, že SSSR nemá o tento živel ani velký zájem. Ochotně dovolil SSSR polským židům návrat do Polska, Besarabským do Rumunska a dovídám se, že ani z Maďarska žádný podkarpatoruský žid nemusí zpět. Nemyslím, že by Československé republice mohlo býti lhostejné, kdyby právě z našeho území měly býti repatriovány tyto nešťastné oběti fašistické persekuce. Upozorňuji též zejména na zásadu, která byla vyslovena valnou hromadou UNO dne 12. února 1946, že uprchlíci neb displaced persons nemají býti nuceni k návratu do zemí svého původu, pokud nejde o válečné zločince a zrádce.

Pane ministře, jste toho času v denním styku s vedoucími osobnostmi zahraniční politiky SSSR. Velmi Vás prosím, abyste se laskavě o to pokusil prosaditi, aby židé ze Zakarpatské Ukrajiny, kteří se zde u nás usadili, nebyli proti své vůli vráceni na území Zakarpatské Ukrajiny. Tato věc jest nám tak důležitá a naléhavá, že hodlám přiletěti do Paříže za účelem rozmluvy s Vámi. Ježto však jde o tak naléhavou záležitost, prosím Vás, abyste - je-li Vám to možno - ji laskavě sledoval ještě před mým příjezdem; dokonce bych se

./.

15. 9. 1945

lufelice rad

wohl

odolít

nesmírně těšil, kdybyste mi dal telegraficky vědět, že do Paříže za Vámi jeti již nemusím, ježto věc jest již v pořádku. V opačném případě Vás prosím, abyste mi dal telegraficky sdělit, zda mne přijmete a kdy se Vám moje návštěva hodí.

a z Paříže již
jetinuším.

Doufám, že v nejbližších dnech budeme mít příležitost promluvit i o této záležitosti s panem předsedou vlády, od něhož již jsme dostali zásadní příslib, že nás přijme.

Spoléhám, pane ministře, že mi nezazlíváte, že se na Vás obracím dopisem tak přímým a upřímným. Děkuji předem za vše, co v této věci podniknete.

Buďte hodně zdrav.

Znaménám

v hluboké úctě oddaný

Pane ministře, játe toho časa v dením styku a vedoucími osobnostmi zahraniční politiky SSER. Velmi Vás prosím, abyste se laskavě o to pokusil prosadit, aby lidé ze zahraničí URSTING, kteří se zde u nás nacházejí, nepřišli proti své vůli vráceni na území zahraničí URSTING. Toto vše jest nám tak důležitá a naléhavá, že bychom přiletěli do Paříže na ústřední rozpravu s Vámi. Ježto však jde o tak naléhavou záležitost, prosím Vás, abyste - je-li Vám to možno - ji laskavě odpověděl ještě před mým příjezdem; dokonce bych se

Útěk přes Československo

Praha a české země se mezitím staly také průchozím koridorem pro utíkající polské Židy, kteří mnohdy čelili fyzickým útokům a mezi nimiž byli také mnozí, kteří se chtěli za každou cenu dostat do Palestiny a podílet se na vzniku židovského státu. V hebrejštině je tato migrační vlna nazvána bricha, což znamená útěk. Prozatímním cílem polských Židů byly také DP camps v americké zóně Německa či Rakouska. Polští Židé utíkali přes Československo již v prvních týdnech a měsících po ukončení války. Pro útěk museli používat falšované cestovní doklady, protože s polskými doklady by jim hrozila „repatriace“ (vrácení do domovského státu) – a to jak ze strany československého státu, tak především ze strany okupačních mocností v poválečném Německu. Po pogromu v Kielcích v Polsku v červenci 1946 se ovšem pro útěk rozhodli i mnozí Židé, kteří dříve věřili v možnost úspěšné integrace do poválečné polské společnosti, a počet uprchlíků se vyšplhal na několik tisíc za týden. Americká okupační správa je uznávala za lidi bez domova a umožnila jim přístup do táborů ve své zóně. Pod podmínkou, že polští Židé na československém území nezůstanou, otevřelo Československo od července 1946 do února 1947 hranice a nepožadovalo od uprchlíků ani platné cestovní doklady. Na území Československa – především v Náchodě, ale i v Hradci Králové, v Praze v Hloubětíně a u Bratislavy u Děvínské Nové Vsi – byly zřízeny přechodné ubytovny a tranzitní tábory. Počet polských Židů, kteří přešli přes československé území, se odhaduje na 200 tisíc.

Odchod

Počet československých Židů, kteří se rozhodli zemi opustit, po válce také stále narůstal. Vedly je k tomu různé důvody. Mnohdy přežili z rodiny pouze jednotlivci, a proto se rozhodli využít nabídky pomoci vzdálených příbuzných či známých, kteří se zachránili v exilu. Často se přeživším nepodařilo získat zpět svůj předválečný majetek. V průběhu roku 1947 byl také stále zřetelnější vzestup moci komunistů v Československu, ke kterým se mnozí demokraticky smýšlející Židé stavěli kriticky. Velkou motivací pro emigraci byla však také vidina samostatného židovského státu v Palestině. Tisíce Židů z českých zemí využily legální možnosti vycestování po vzniku Státu Izrael v květnu 1948.

Podle izraelských statistik vycestovalo v roce 1948 do státu Izrael 2558 osob narozených v Československu, v roce 1949 již 15 689 osob. Tento vzestup byl možný díky dohodě československé vlády s izraelským vyslancem v Československu Ehudem Avriel-Ueberallem. Od druhé poloviny roku 1950 bylo – kvůli zhoršování vztahu východního bloku k Izraeli a kvůli snaze státu o udržení pracovních sil – legální vycestování do Izraele již nemožné. V celém Československu tou dobou zůstávalo pouhých 14–18 tisíc Židů. Odhaduje se, že zhruba jedna třetina z nich ze země utekla po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968.

Dnes je ve Federaci židovských obcí sdruženo deset obcí (Brno, Děčín, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Ostrava, Plzeň, Praha, Teplice a Ústí nad Labem), které mají dohromady kolem 2800 členů.